

ПРОБЛЕМИ И МОЖНОСТИ ЗА НИВНО РЕШАВАЊЕ ОД ИНТЕРЕС ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ШУМИТЕ И ШУМАРСТВОТО ВО МАКЕДОНИЈА

Сегашниот третман на шумите како произведувач на дрвна маса за потребите на луѓето, а шумарството како дистрибутер до населените места, претставува примарниот и мошне комплексен проблем кој тангира многу дејности. Затоа сметам дека е нужно да се организира советување, на кое би учествувале сите структури и дејности коишто се директно или индиректно засегнати од присуството и дејствувањето на шумите во просторот.

Меѓутоа, сметам дека најприоритетно е да се потенцира, како уште поважно и покомплексно, во оваа прилика да се актуелизираат и дефинитивно разрешат проблемите на нашиот животен простор како неодвоива целина во која шумата е само еден сегмент, но со капитално значење за стабилноста на тој животен простор.

Имено, првенствено треба да се подвлече дека еколошките проблеми во нашиот животен простор не се само тие што настанаа во поново време како последица на индустријализацијата на земјата и создавањето на огромни количини на индустриски и комунални отпадоци.

За нашата Република е специфично присуството на многу сериозни егзистенцијални проблеми, кои се всушност еколошки, а се последица на географската положба, ридско - планинскиот релеф, близината на Медитеранот и слично, од што резултира многу неповолна клима во вид на долготрајни и тешки суши, неповолен распоред на и онака оскудните врнежи, високи температури во лето и сув студ во зима. Заради сето тоа последица е мошне оскудна вегетација на теренот. Сите наведени околности, придонесуваат да биде присутна, по целата територија на Републиката, мошне интензивна ерозија и поројни токови. И најголемиот број постојани водотеци, па дури и р. Вардар, имаат пороен карактер. Крајната последица се неизбежните големи материјални штети во вид на повеќе десетици милиони тони најситна почва, помалку вода во реките и изворите. Овие околности имаат мошне неповолен одраз врз развојот на сета вегетација. Крајниот резултат е тешко, скапо, сложено и намалено производство на храна, вода и хидроенергија. Истовремено тоа значи помалку кислород, повеше прав ...

За целосно согледување на состојбите во нашата Република и големината и сложеноста на последиците од нив, сметам да е нужно да се потсетиме дека ние во Републиката имаме над 270.000 ха голини, од кои еден голем дел имаат полупустински карактеристики. Над 500.000 ха таканаречени "зимски пасишта" се наполно деградирани и само административно се водат како такви, што е пречка да се преземе нешто порадикално за нивно санирање. И "летните пасишта" не се помалку деградирани. Меѓутоа, во своето "Основно средство" мошне фаворизираното сточарство никогаш ништо не инвестира. Иако шумарството може да придонесе за мелорациите на пасиштата и тие да останат пак тоа, заради конкурентските односи и непостоењето на соработка на координатор меѓу двете дејности перманентно и на очиглед на целото општество, состојбата останува еднаква, дури и се влошува, заради дејствувањето на овие простори и на многу далечни предели. Потоа имаме над 700-800 илјади ха деградирани шуми, грмјаци и нискостеблени шуми со мошне ниска продуктивност (а ниеден национален парк во ниските шуми, кој би ги разрешил нивните проблеми). Имаме околу 1.600 активни ерозивни и поројни подрачја коишто ни однесуваат над 35 милиони тони плодна почва, и поројни токови, како оној Цепчишкиот, кој повлекол и носел карпа од 53 тони. Во оваа прилика сметам дека е мошне битно да потсетам на согледувањата дека поплавите во Скопје 1962 и 1979 година се последица на деградираниите шарпланински пасишта, а земјотресот од 1963 година дека е последица на поплавите. Потоа, присутно е сознанието дека во сливот на Вардар (што значи на 90% од територијата на Македонија) се случуваат големипоплави секоји 17 години (1963, 1979), а 1996 година е на прагот?!?!?!?

Врз база на сите вакви согледувања и врз база на потребите на Македонија, во 1982 година е изработен и со јавна расправа усвоен "Просторен план" кој требаше да ги реши најголемиот број дилеми, во реални рамки, и да направи распоред на терените според потребите на населението и да не се наруши стабилноста на природата. Тој план требаше да биде главно реализиран до 1992 година. За големо сожалување тој план остана "мртва буква на хартија", освен во мали исклучоци. И ова е дел од нашите "специјалитети".

Ваквите еколошки проблеми имаат димензии на национална катастрофа. Тие се натрупуваат со децении и нема да може да се решат ни брзо ни лесно ако и понатака се оставаат на некој трет план и за некои други времиња. Затоа што постојано растат, а за нас перманентно значат помалку храна, вода, енергија.

Заклучувам дека сите овие македонски специфичности, немаат допирни точки со сите соседи и тоа налага одвоено и сами да бараме патишта за нивно решавање или ублажување, во нашите сегашни услови. Време за одлагање повеќе не смее да има, затоа што со тоа се продлабочуваат и долиштата и сиромаштијата.

Длабоко сум убеден дека не може да се зборува за шумите и шумарската струка и стопанството одвоено од наведените македонски состојби. Овие сознанија се фундаментални при третирањето на вреднувањето на улогата на шумите и нивното користење, пред се и над се, како еколошки фактор со многу комплексно влијание на речиси сите животни фактори, воопшто и насекаде во светот.

Иако е денеска општопознато за оние што се помалку информирани и сега почнуваат да размислуваат на овој начин за оваа проблематика, сметам за нужно сосем накратко да потсетам дека шумата и сета вегетација воопшто е потрошувач на јаглен двооксид, произведувач на органска материја која е храна на сите живи суштества, произведувач на кислород, регулатор на почвената и воздушната влага, на режимот на водите, подземни и надземни, на движењето на ветерот. Вегетацијата, а најмногу шумата, е создавач на органскиот дел на почвите и нивни чувар од ерозијата и на здравјето и работоспособноста на луѓето. Со влијанието на режимот на водите и ерозијата индиректно влијае врз водоснабдувањето, заштитата на акумулационите езера, а тоа значи врз производството на храна, вода и енергија.

Од сите овие соображенија, и заради нашите карактеристични услови на шумата и шумарството, треба да им се даде сосем друг третман од досегашниот, поповолен и од сите други републики во земјата, како и во соседните земји.

Моите сознанија и предлози во прилог на ова прашање се следните:

I. Промена на статусот на шумите и шумарството

Шумите треба да добијат статус и третман на општонародно богатство од посебен интерес.

Кај нас денес на шумите и то високите, "стопанските", практично им е дадена улога на произведувач на дрвна маса за потребите на дрвната индустрија, градежништвото и населението (за огрев). Во исти услови се третираат и "ниските" шуми. Шумарството е пак, дистрибутер на таа дрвна

маса од шумата до населените места. Оваа дејност се изведува со самофинансирање, што представува клучно прашање во овој случај.

Во наши услови "стопанските шуми" се далеку и високо во планините и овој вид на дејсот се одвива во најтешки теренски и климатски услови, зарди што целата работа е изложена на енормно големи производни трошоци. На пониските терени се наоѓаат грмјациите и "ниските шуми", кои се сосема непродуктивни и со неквалитетна дрвна маса, бидејќи се на силен удар на населението заради огрев и исхрана на добитокот ("лисјарење"). Ниската акумулативност на шумарското стопанство прави овие шуми за нив да се само товар, бидејќи во нив ништо не може да се инвестира, така што практично не може да се напушти екстензивниот начин на стопанисување. Значи, статус-кво.

Имено, искористувањето на шумите се врши со стручно изработени планови ("Шумскостопански основи"). Заради околноста дека квалитетната дрвна маса од "високите шуми" е единствениот извор на егзистенција на шумарството, присутни се појави коишто имаат штетни и сложени реперкусии на целото општество. На пример, и покрај квантитативно правилно изведените сечи, на ниво на прирастот можни се појави на "негативна селекција" при маркирањето и сечата, промена на видовите, склопот, а од тоа почвите, водите ... Со тоа, во крајна линија, ја намалува вредноста на шумите, а нивните мелиоративни особини во тој простор опаѓаат. Кај ниските шуми, недоволниот третман води кон тоа што, заради нивната положба на ниските терени се намалуваат мошне важните функции на чувари и создавачи на почвите, заштитници на нивите и езерата од ерозија и мошне мало производство на лисна маса и дрво. Од изнесената состојба на шумарската структура, го предлагам следното.

Шумарската структура да прерасне во дејсот којашто примарно ќе служи за подобрување на сите животни ресурси во Републиката. Тоа ќе значи дека сечењето на шумата, што и натаму ќе продолжи, да има функција на нега и заштита (санитарна сеча), така што добивањето на дрвна маса не биде примарна и единствена цел. Шумите треба да се реконструираат, постепено, во таканаречени "шуми со специјална намена", во кои шумарството ќе ги негува првенствено нивните мелиоративни особини. На пример, "водостопанските шуми", "противерозивни шуми", "за заштита на ниви, акумулациони езера, сообраќајници, населби", "шуми паркови и воздушни бањи", "снегобрани шумски појаси", "полезащитни шумски појаси" ...

Финансирањето на ваквото шумарство би било, дел од продажба на дрво, но не како примарен производ, и дел од корисниците на услугите што ќе ги вршат "специјалните шуми": водостопанството, па и секоја индивидуа (самопридонес).

За мене е апсурд следното: шумата ги штити бесплатно акумулационите езера, а шумарството плаќа допринос за енергетика?!?!?

Со ваквиот начин на изведуваче на сечите на шуми нема да се намали, во голема мерка, снабдувањето на дрвната индустрија и градежништвото со суровини, бидејќи и сега се сече на ниво на прирастот, а ќе се добие во квалитет на шумите - функција која е речиси десет пати поголема од вредноста на дрвната маса.

Да потсетам дека најголемиот број европски земји, побогати со шуми и со помалку ерозија и екстремна клима, увезуваат дрво, а своите шуми ги чуваат, односно ги користат другите нивни корисни функции.

II. Обнова на "Фондот за борба со ерозијата"

Предлагам да се обнови "Фондот за борба со ерозијата и пороите", кој постоеше и на ниво на Југославија до 1965-70 година, кој би обезбедил постојани средства за решавање на овој проблем, за нас во Републиката, како што веќе реков, проблем со карактер на национална катастрофа.

Единствено за време на постоењето на овој Фонд се уредени повеќе поројни подрачја низ Републиката, кои, по неговото укинување, се оставени на забот на времето. Со ова наедно ќе се реши и мошне важниот и насекаде присутен проблем на вештачки подигнатите шуми на ниските терени, од страна на младинските бригади, "Пријателите на шумите" и поранешните секции за порои. Овие шуми, објективно кажано, денеска се ничии и не можат да се обезбедат средства за нивно чување и нега, па се предмет на масовно пустошење. Ако секоја подигната шума е создадена со конкретно одредена намена и за одреден корисник, решено е и кој ќе инвестира за нејзиното подигање, одржување и чување. Шумарството ќе одговара на инвеститорот за одржување на функциите на таа шума и не е битно дали има моментална корист од неа.

III. Поставно но перманентно реализирање на просторните планови

Мораме да согледаме и признаеме дека во нашата Република многу сродни дејности коишто ги тангираат ридскопланинските терени: земјоделството, сточарството, шумарството, а во помала мерка и водостопанството и др. имаат воспоставено, наместо соработка, конкуретни односи и се во постојани судири, нанесувајќи си постојано штети едни на други и на пошироката заедница, околу територијалните поделби. Притоа, заради конјуктурата на потребите од храна, најчесто најголеми штети трпи шумарството, а преку него целата заедница. Има неброени случаи големи комплекси на новоподигнати шуми со големи трошоци од општеството неоправдано лесно да се "пренаменуваат" преку ноќ и да се уништуваат од сточарите и земјоделците.

Изгледа не е доволно јасно колкави штети нанесува еден несогледан администативен вакуум: не е издиференцирано толкување на поимите: голеина и пасиште и границата меѓу земјоделско и шумско земјиште, односно кога едно пасиште, заради деградацијата добива третман на голеина, па корисникот мора да го санира и со мелиоративни мерки доведе во состојба за трајно користење, со некои порадикали мелиоративни мерки.

Несфатлив, а многу присутен и на општа штета, е одбојниот став на земјоделците, особено сточарите, кон шумата и шумарството, иако, по мое длабоко уверување, од шумата можат да имаат многукратна корист. Земјоделството и особено сточарството, без шума во близината барем 5-10% од теренот, стручно поставена, е во одредена мерка екстензивно.

Од клучно значење за Републиката би било ревитализирањето и реализирањето на "Просторните планови", кои во секој животен простор најрационално ќе ги решат потребите на населението за сите животни ресурси на оптимален начин и по однос на постигање на максимални еколошки ефекти, што во крајна линија ќе обезбеди трајност на користењето, односно ќе ги отстрани елементите на деградација, без да се загрози егзистенцијата на населението, а веројатно ќе ја намали и стихијноста на производството на храна, порационално користење на водите и другите природни ресурси.

Длабоко сум убеден дека само по некој сличен пат, со крупен пресврт, ќе можеме постепено да ги запреме и победиме полупустините што постојат и перманентно се шират

и на целата Република и носат сиромаштија. Исто така сум убеден дека имаме и научен потенцијал и технички можности да направиме европски чекор за разрешување на овој комплекс витални и еколошки проблеми коишто ја тангираат нашата Република цело столетие наназад, за да создадеме живот со европски еколошки нормативи, за што е потребно и создавање на европски менталитет.

За мене ова е визија за нашата иднина а не утопија.

Едно вакво прашање може да се решава само и исклучиво со учеството на сите дејности коишто ги користат природните ресурси воопшто и сите општествено-политички и одбранбени структури, медиумите и сл.

S U M M A R Y

SOME PROBLEMS AND POSSIBILITIES FOR THEIR SOLUTION OF INTEREST FOR THE FORESTS AND FORESTRY ADVANCEMENT IN MACEDONIA

T. Lisicanec

In this report some interesting findings in connection with the importance of the forests and the relation towards them, as well as some problems and possibilities for their solution of interest for the forests and forestry advancement, and the development of our Republic are given.